

Προαιρετική Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στο Νόμο Ηρακλείου(*)

Θεόδωρος Αντωνίου¹ & Π. Γ. Μιχαηλίδης²

¹ Καθηγήτρια Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Κρήτης, antonio@edc.uoc.gr
² Καθηγήτης, Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Κρήτης, michail@edc.uoc.gr

¶ Η εργασία αυτή έγινε στα πλαίσια του έργου ΟΙΚΟΣ (σύμβαση 2004-1/04/F/PP-154025) με μερική χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Επιτροπή ούτε οι συγγραφείς αναλαμβάνουν οποιαδήποτε ευθύνη για την όποια χρήση των αναφερομένων εδών.

Περίληψη. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση αποτελεί ένα σημαντικό συστατικό των δραστηριοτήτων των Ελληνικών σχολείων. Προσφέρεται ως τυπική εκπαίδευση, ως προαιρετικά προγράμματα εκπαίδευσης και ως άτυπες δραστηριότητες. Η τυπική εκπαίδευση περιλαμβάνει συγκεκριμένες σειρές μαθημάτων ή συντόμερα, τις ενότητες και τις σχετικές δραστηριότητες μέσα στη διδακτέα ύλη όλων των σχολικών θεμάτων. Τα προαιρετικά προγράμματα εκπαίδευσης πραγματοποιούνται έξω από τις κανονικές σχολικές ώρες, συνήθως υπό μορφή ομάδων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης που μελετούν σε βάθος ένα συγκεκριμένο περιβαλλοντικό ζήτημα. Οι άτυπες δραστηριότητες είναι μέσα στο πλαίσιο του σχολικού πολιτισμού στην καθημερινή λειτουργία του. Σε αυτή την εργασία, παρουσιάζουμε μια επισκόπηση των προαιρετικών προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια των προηγούμενων ετών, όπως εφαρμόστηκαν από τα σχολεία του Ηρακλείου, ένα Νομαρχιακό διαμέρισμα στην περιοχή της Κρήτης, η οποία μπορεί να θεωρηθεί ως αντιπροσωπευτική ολόκληρης της Ελλάδας.

Εισαγωγή. Η μελέτη συμπληρώνει προηγούμενες για την προαιρετική και για την άτυπη περιβαλλοντική εκπαίδευση [3], [4], [5]. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση αποτελεί σημαντική δραστηριότητα των Ελληνικών σχολείων σε έκταση μεγαλύτερη απότι στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες [2]. Υπάρχει ως τυπική εκπαίδευση, ως προαιρετικά προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και ως άτυπες δραστηριότητες [1]. Η τυπική εκπαίδευση περιλαμβάνει συγκεκριμένες σειρές μαθημάτων ή συντόμερα, τις ενότητες και τις σχετικές δραστηριότητες μέσα στη διδακτέα ύλη όλων των σχολικών θεμάτων. Τα προαιρετικά προγράμματα εκπαίδευσης πραγματοποιούνται σε εθελοντική βάση εκτός του τυπικού σχολικού ωραρίου, συνήθως με τη μορφή ομάδων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, οι οποίες μελετούν σε βάθος ένα συγκεκριμένο περιβαλλοντικό ζήτημα. Αυτές οι μελέτες είναι μακροχρόνιες ή βραχυπρόθεσμες διάρκειας. Οι μακροπρόθεσμες δραστηριότητες έχουν διάρκεια ενός εξαμήνου τουλάχιστον ή ενός σχολικού έτους. Στο τέλος του σχολικού έτους οργανώνεται συνήθως μια σχολική ημερίδα με τα αποτελέσματα από όλες τις περιβαλλοντικές ομάδες του σχολείου (ή των σχολείων της περιοχής). Είναι η μορφή περιβαλλοντικών δραστηριοτήτων που συνήθεται συνήθως στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Ανά τα προγράμματα αρκετά συχνά συμπληρώνουν τις σειρές μαθημάτων τυπικής εκπαίδευσης. Οι βραχυπρόθεσμες προαιρετικές περιβαλλοντικές δραστηριότητες έχουν διάρκεια μικρότερη του εξαμήνου. Μπορούν να είναι διάρκειας μόνο μιας ημέρας (περιβαλλοντικές επισκέψεις – περιβαλλοντικά μονοπάτια), ως περιβαλλοντικές δραστηριότητες. Επιχειρείται να αναπτύξουν περιβαλλοντική συνείδηση και πραγματοποιούνται συνήθως στην Προτοβάθμια Εκπαίδευση. Οι άτυπες δραστηριότητες είναι μέσα στο πλαίσιο του σχολικού πολιτισμού στη καθημερινή λειτουργία του.

Μεθοδολογία. Ο Νομός Ηρακλείου περιλαμβάνει την μεγάλη αστική περιοχή της πόλης Ηρακλείου, μικρότερες πόλεις, τα χωριά και την ύπαιθρο, ορεινή και πεδινή. Ο μισός περίπου πληθυσμός τον περίπου 600χιλ. κατοίκων της Κρήτης μένουν στον Νομό Ηρακλείου. Στην ευρύτερη περιοχή της πόλης μένουν περίπου 180.000. Ο αριθμός των σχολείων, του διαμερισματος αυτού και η κατανομή τους παρουσιάζεται στον πίνακα 1 ενώ στον πίνακα 2 παρουσιάζεται η κατανομή των εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Η παρούσα μελέτη βασίζεται σε ανάλυση των προαιρετικών προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης που εφαρμόστηκαν στα σχολεία του Νομού Ηρακλείου, κατά την διάρκεια των σχολικών ετών 2001-02 έως 2004-05. Περιλαμβάνουν τα Νηπιαγωγεία, τα Δημοτικά, τα Γυμνάσια, τα Λύκεια και τα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (Τ.Ε.Ε.) (ηλικίες 15-18). Τα προαιρετικά προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης (ειδικά τα μακροπρόθεσμα) μπορούν να έχουν οικονομική ενίσχυση από τις Κεντρικές ή, λιγότερο συχνά, από τις τοπικές Αρχές Εκπαίδευσης. Για τον σκοπό αυτό, τα σχολεία πρέπει να υποβάλλουν, συμπεριλαμβανομένου του τίτλου, τη διάρκεια, το σχέδιο των δραστηριοτήτων και το ζητούμενο προϋπολογισμό. Οι σχετικές αιτήσεις υποβλήθηκαν χρησιμοποιήθηκαν εκτενώς σε αυτή την μελέτη και όπου ήταν απαραίτητο, συμπληρώθηκαν από συμπληρωματικές πληροφορίες σχολείων.

Αποτελέσματα – περαιτέρω μελέτη.

Κατά τη διάρκεια των τριών σχολικών ετών 2001-05, τα Σχολεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης πραγματοποιήσαν 262 περιβαλλοντικά προγράμματα. Τα Σχολεία Προτοβάθμιας Εκπαίδευσης (νηπιαγωγεία και Δημοτικά) πραγματοποίησαν 191 περιβαλλοντικά προγράμματα. Οι πίνακες 3, 4, 5 και 6 παρουσιάζουν την κατανομή των περιβαλλοντικών δραστηριοτήτων των Σχολείων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στο Νομό Ηρακλείου. Οι πίνακες 7 έως 9 παρουσιάζουν τον αριθμό των προαιρετικών προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για τα Σχολεία της Προτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Εκπονήθηκαν συνολικά 192 περιβαλλοντικά προγράμματα, εκ των οποίων 67% από τα Νηπιαγωγεία. Συγκρίνοντας τις σχολικές δραστηριότητες μεταξύ των διαφορετικών τύπων σχολείων (βλ. επίσης τους πίνακες 10 και 11 σε συνδυασμό με τον πίνακα 1), τα Γυμνάσια φαίνεται να είναι πιο δραστήρια στην υλοποίηση προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Όπως παρουσιάζεται στον πίνακα 12, στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, οι συντονιστές των ομάδων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης συμμετέχουν εκπαιδευτικοί από όλες τις ειδικότητες.

Αναφορές & Σημειώσεις

- [1] P. G. Michaelides, 'Environmental Education in the Greek Schools' in G. Flouris, M. Kassotakis (editors) Honorary Volume of Professor B. Masialas, Rethimno, 2005.
- [2] Αποτελέσματα που ετάχθησαν στο πλαίσιο του σχεδίου δράσης Erasmus (ICP-89-0026/05).
- [3] Michaelides P., Kimionis G. "Fifteen Years of Environmental Education in the Prefecture of Rethimno - First assessment, conclusions and perspectives" proceedings of the conference on "Optional Education programs in Schools", Πανεπιστήμιο Πατρών, 28-30 Μαΐου 1999, pp 350-358 Published by Mpagakis G (ed.) Athens 2000, Metechmio publishers (in Greek)
- [4] Georgios Kimionis, P. G. Michaelides, 'Environmental Education in Greek Schools: The Viewpoint of the Local Coordinators', proceedings of the 2nd International Conference on Hands on Science: Science in a Changing Education, July 13-16, 2005 – Greece, The University of Crete campus at Rethimno pp 196-200
- [5] Theodore Antoniou, 'Environmental Issues on the Newspapers of HERAKLION - CRETE', 2nd International Conference on Hands on Science Hsc2005 – Science in a Changing Education, July 13-16, 2005 – Greece, The University of Crete campus at Rethimno (<http://www.clab.edu.uoc.gr/2nd/>).
- [6] Σε ένα κατά Piaget πλαίσιο το παιδί στην Προτοβάθμια Εκπαίδευση είναι ένα στάδιο πριν από τη την προσέγγιση της τυπικής λογικής έτσι η παρατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος είναι πιο κατάλληλη από τις έννοιες της κοινωνικής οργάνωσης.

Περιοχή	Νηπιαγωγεία	Δημοτικά	Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
Αστική	79	59	29
Ημι-αστική	16	12	4
Αγροτική	152	34	49
Σύνολο	247	105	82
Ποσοστό (%)	57,6	24,5	19,1

Ειδικότητες	Σύνολο	%	Γυναίκες	%
Φιλολόγοι	602	26	498	83
Μαθηματικοί	349	15	98	28
Φυσικών Επιστημών	292	13	108	37
Άλλοι	1.048	46	624	60
Σύνολο	2.291	100	1.328	58

Σχολικά έτη	Γυμνάσια	Λύκεια	Τ.Ε.Ε.
2001-2002	37	22	2
2002-2003	57	24	7
2003-2004	39	11	5
2004-2005	27	19	12
Σύνολο	160	76	26
(%)	61	29	10

Σχολικά έτη	Αστική περιοχή	Ημι-Αστική περιοχή	Αγροτική περιοχή
2001-2002	19	3	15
2002-2003	21	6	30
2003-2004	15	3	21
2004-2005	2	1	26
Σύνολο	57	13	92

Σχολικά έτη	Αστική περιοχή	Μη-Αστική περιοχή
2001-2002	2	0
2002-2003	5	3
2003-2004	5	0
2004-2005	10	1
Σύνολο	22	4

Σχολικά έτη	Αστική	Ημι-Αστική	Αγροτική η
2001-2002	3	4	12
2002-2003	7	2	10
2003-2004	4	2	5
2004-2005	7	5	13
Σύνολο	21	13	40

Σχολικά έτη	Νηπιαγωγεία	Δημοτικά
2001-2002	28	24
2002-2003	35	16
2003-2004	34	10
2004-2005	31	14
Σύνολο	128	64

Σχολικά έτη	Αστική περιοχή	Ημι-Αστική περιοχή	Αγροτική περιοχή
2001-2002	13	2	13
2002-2003	23	1	11
2003-2004	24	0	10
2004-2005	19	2	10
Σύνολο	79	5	44

Σχολικά έτη	Περιοχές		
	Αστική	Μη Αστική	Αγροτική
2001-2002	10	2	12
2002-2003	6	2	8
2003-2004	3	2	5
2004-2005	9	0	5
Σύνολο	28	6	30

Σχολικά έτη	Προτοβάθμια	Δευτεροβάθμια
2001-2002	61	52
2002-2003	88	50
2003-2004	55	44
2004-2005	58	45
Σύνολο	262	191

Περιοχή	Α/θμια	Β/θμια
Αστική	107	100
Ημι-Αστική	11	26
Αγροτική	73	136
Σύνολο	191	262

	2001-02	2002-03	2003-04	2004-05
Φιλολόγοι	55	71	35	38
Μαθηματικοί	6	17	6	7
Φυσικών Επιστημών	31	36	30	21
Άλλοι	53	101	50	65
Σύνολο	145	225	121	131

Σχέδια δράσης	Γυμνάσια	Λύκεια	Τ.Ε.Ε.	Νηπιαγωγεία	Δημοτικά
Δραστηριότητες για το περιβάλλον (ανακύκλωση, - καλλιέργειες, καθαρισμοί, διαμόρφωση χώρων)	20	16	7	6	12
Περιβαλλοντικά θέματα γενικά ή παγκόσμιο ενδιαφέρον, περιβαλλοντικά ζητήματα	41	8	6	28	51
Μελέτη και εξοικείωση με το τοπικό περιβάλλον	29	18	5	9	27
Κοινωνικά θέματα, σύγχρονη οικονομική δραστηριότητα, ευαισθητοποίηση του κοινού	20	9	3	1	2
Πολιτιστικό περιβάλλον, παραδοσιακά επαγγέλματα και επαγγέλματα	45	25	5	19	36
Δομημένο και τεχνητό περιβάλλον	5				
Σύνολο	160	76	26	63	128

Χρησιμοποιήσαμε την κατηγοριοποίηση που εφαρμόστηκε στο [4] για να ταξινομήσουμε τα 453 προαιρετικά προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης των διαφορετικών τύπων σχολείων. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον πίνακα 13. Οι πρώτες 3 κατηγορίες αναφέρονται κυρίως στο φυσικό περιβάλλον, ενώ οι υπόλοιπες 3 αναφέρονται κυρίως στο ανθρωπογενές περιβάλλον. Η ημερήσια αυτών των αποτελεσμάτων χρήζει περαιτέρω μελέτης λαμβάνοντας υπόψη τα εξής:

- ❖ Ο πρωταρχικός στόχος του Νηπιαγωγείου είναι η κοινωνικοποίηση των παιδιών, συμπεριλαμβανομένης της εξοικείωσης τους με το τοπικό (κοινωνικό) περιβάλλον.
- ❖ Στις αστικές περιοχές είναι ευκολότερη μια βραχυπρόθεσμη (μερικές ώρες) επίσκεψη σε ένα τοπικό πάρκο ή μια υπαίθρια για τα Νηπιαγωγεία.
- ❖ Πρόσφατα διορίστηκαν ένας μεγάλος αριθμός εκπαιδευτικών στα Νηπιαγωγεία και Δημοτικά Σχολεία. Αυτοί οι εκπαιδευτικοί είναι νέοι (και πιθανώς πιο ενεργητικοί) πτυχιούχοι Πανεπιστημίου, που έχουν διδαχθεί Περιβαλλοντική Εκπαίδευση.
- ❖ Οι εγκύκλιοι και οι οδηγίες, στην Προτοβάθμια Εκπαίδευση, προτείνουν όλη η μελέτη των μαθητών να γίνεται κατά προτίμηση μόνο μέσα στις σχολικές ώρες.